

OBZNANE – BOOK NOTICES – KURZBESPRECHUNGEN

Anita Pavić Pintarić
Sveučilište u Zadru

Anna Gondek, Joanna Szczek (ur.). 2019. *Phraseologie und Parömiologie der (Un)Höflichkeit*. Sektionsbeiträge der internationalen EUROPHRAS-Tagung in Białystok/Polen, 10.–12. September 2018. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, ISBN 978-3-339-11108-1, str. 395.

Zbornik radova s godišnjeg međunarodnog znanstvenog skupa Europskog društva frazeologa (Europhras) sadrži 26 odabranih članaka koji su izloženi u istoimenoj sekciji *Phraseologie und Parömiologie der (Un)Höflichkeit (Frazeologija i paremiologija (ne)uljudnosti)* od 10. do 12. rujna 2018. na Sveučilištu u Białystoku u Poljskoj. Članci se bave općim i aktualnim pitanjima (ne)uljudnosti, među ostalim manifestacijom (ne)uljudnosti frazemima u različitim tekstnim vrstama, pojavnošću frazema u agresivnim govornim činovima te didaktiziranjem (ne)uljudne frazeologije i paremiologijom. Knjiga sadrži sljedeće cjeline: *Aktuelle Fragen der (Un)Höflichkeit* (3 članka), *Phraseologie der (Un)Höflichkeit in diversen Textsorten* (5 članaka), *Phraseologie und Aggression in aktuellen Diskursen* (3 članka), *Fallstudien zu ausgewählten Aspekten der (Un)Höflichkeit in der Phraseologie und Parömiologie* (10 članaka) i *Didaktisierung der Phraseologismen und Parömien zum Ausdruck der (Un)Höflichkeit* (5 članaka).

Prilozi prve cjeline koncentriraju se na frazeološke kolokacije i poslovice koje dokumentiraju određene norme uljudnosti te neuljudno ponašanje u jeziku. Svakodnevne uljudne fraze prenose određene signale i mogu ponekad poslužiti kao defenzivno oružje. U njemačkoj je kulturi točnost manifestacija uljudnosti, što pokazuju primjerice poslovice s komponentama *Höflichkeit* ‘uljudnost’ i *Pünktlichkeit* ‘točnost’, npr. *Höflichkeit kostet nichts* (dosl. Uljudnost ništa ne košta); *Pünktlichkeit ist ein Gebot der Höflichkeit* (dosl. Točnost je zapovijed uljudnosti). Obradene su i njemačke složenice *Handkuss* ‘rukoljub’ i *Kusshand* ‘poljubac poslan rukom, zračni poljubac’ u kontrastu njemačkog i poljskog jezika, čime se prije svega ilustriraju razlike u tvorbi riječi obaju jezika, ali i istražuju kao znak zahval-

nosti ili prihvaćanja u frazemima poput *mit Handkuss etw. Tun* (dosl. učiniti nešto rukoljubom); *jmdm. eine Kusshand zuwerfen* (dosl. nekome dobaciti zračni poljubac); *etw./jmdn. mit Kusshand nehmen* (dosl. nešto/nekoga primiti zračnim poljubcem).

Druga cjelina obuhvaća priloge o uljudnosti u različitim tekstnim vrstama. Obrađena su pisma opomene za plaćanje računa u poljskom i njemačkom jeziku. U njemačkim se pismima za razliku od poljskih koriste formulacije koje mogu ublažiti neku napetu situaciju, npr. *Falls die Zahlung nicht bis ... eingeht, **sehen wir uns zu unserem Bedauern gezwungen, gerichtliche Schritte gegen Sie einzuleiten*** ('Ukoliko uplata ne bude primljena do... bit ćemo nažalost prisiljeni protiv Vas poduzeti pravne mjere'). Ostali istraženi tekstovi odnose se na formule za uljudnost i neuljudnost u raspravama u radijskim emisijama te u tisku. Formule se više koriste na početku razgovora u radijskim emisijama što je razumljivo, s obzirom na usmenu komunikaciju dok se u tisku pojavljuju emotivne formule s uskliknicima koje ukazuju na neslaganje sugovornika. Nadalje, u ovoj se cjelini obrađuju standardi uljudnosti u govornom ponašanju na primjeru njemačkih i ukrajinskih poslovice. Zaključuje se da kulturna podloga utječe na sličnosti i razlike među tim poslovice. Primjerice, brbljavost ženskih osoba u oba se jezika iskazuje kao teret, ali u njemačkom se jeziku pripisuje starijim ženama, a u ukrajinskom svekrvama, npr. *der Weiber Maul geht schneller wie ein Gaul* (dosl. ženska usta idu brže od konja odnosno 'Što na umu, to na drumu'); *alte Weiber schwatzen gern* ('stare žene vole brbljati') nasuprot *жіночий теціногого язика аршином не зміряеш* (dosl. Svekrvin se jezik ne može mjeriti aršinom¹). U dva se priloga pozornost pridaje dijakronijskom proučavanju fenomena uljudnosti. Tako formule pristojnosti iz 16. stoljeća odražavaju hijerarhijske veze društvenog statusa, a istražuje se i jezično ponašanje za usluge njege u hotelima, kupalištima, kod frizera ili brijača na temelju knjiga fraza za njemački i poljski jezik od 16. stoljeća do danas.

Treća se cjelina bavi frazemima u agresivnim govornim činovima. Verbalna se agresija smatra sredstvom kojim se direktno ili indirektno napada druga osoba ili tuđi sustavi vrijednosti. Pri tome se postavlja pitanje postoje li društvene konvencije koje reguliraju interpretaciju frazema kao agresivnih formula. No, ne postoje samo izdvojeni izrazi čije je agresivno značenje ovisno o kontekstu već i tekstne vrste u kojima se posebno pojavljuje verbalna agresija, kao što su internetski komentari. U jednom od priloga tematizira se agresija u njemačkoj i poljskoj frazeologiji i daje se tipologija frazema s obzirom na njihove negativne konotirane komponente, npr. postojanje ekvivalenata u *leck mich am Arsch!* i *pocaluj mnie w dupę!*

¹ Aršin je stara ruska mjera koja iznosi 0,71 m.

(‘poljubi me u dupe!’) ili postojanje istoznačnica u *auf etw. scheißen* i *mieć kogoś / coś gdzieś* (‘posrati se na što’). Osim takvih primjera, analiziraju se frazemi koji iskazuju jezičnu agresiju u njemačkom diskursu o migrantima. Kao temelj analize poslužili su internetski komentari u mrežnim izdanjima dnevnih i tjednih novina u kojima se ekspresivnim frazemima izražava negativan stav prema migrantima isticanjem njihovih karakternih osobina i ponašanja, npr. *Die liegen den ganzen Tag nur auf der faulen Haut ...* (dosl. Cijeli dan samo leže na lijenoj koži ...); *Die „Schutzsuchenden“ saufen sich die Hucke voll und gehen den Frauen massiv an die Wäsche* (‘Tražitelji zaštite opijaju se i napadaju žene’).

U četvrtoj se cjelini prikazuju istraživanja na temu (ne)uljudnosti u frazeološkim izrazima za ludost, ukor, odbijanje, izražavanje dobrih želja i davanje sućuti te opis karakternih osobina. Kod izraza za ludost kao psihičku slabost, u njemačkoj i poljskoj frazeologiji neuljudnost proizlazi iz nedostatka jezičnog i kulturnog znanja. Navedeni su primjeri poput: *aber sonst bist du gesund / geht’s dir gut / tut dir nichts weh?* (‘ali inače si zdrav/a / dobro / te ništa ne boli?’); *a poza tym wszyscy zdrowi?* (‘a osim toga svi su zdravi?’). Za izražavanje odbijanja u njemačkom i poljskom jeziku mogu se koristiti frazeološka sredstva, npr. *auf Ablehnung stoßen* (dosl. naići na odbijanje); *eine Abfuhr erteilen* (dosl. dodijeliti odvoz); *spotkać się z odmową* (dosl. sastati se s odbijanjem); *otrzywać odmowę* (‘dobiti odbijenicu’). Pritom je zabilježeno više frazema u njemačkom jeziku, i za eksplicitno i za implicitno odbijanje. Nadalje, njemački i poljski jezik kontrastirani su i na primjeru frazema za izražavanje sućuti, npr. *Mein herzliches Beileid; Herzliche Anteilnahme* (dosl. (moja) srdačna sućut, odnosno ‘moja iskrena sućut’); *wyrazy głębokiego współczucia i słowa wsparcia / z powodu śmierci / męża / przyjaciela* (‘duboka sućut i riječi podrške povodom smrti supruga/prijatelja’). Utvrđeno je da se u takvim situacijama koriste formule, odnosno šablone i da nema kreativnosti.

Ostali se prilozi bave analizom njemačkih frazema i to onih koji verbaliziraju čin ukora. Klasificirani su s obzirom na to kako se provodi čin te iz kojeg se područja motivira, npr. *ein paar Takte mit jmdm. Reden* (dosl. s nekim porazgovarati par taktova); *jmdm. ein paar (handfeste) Takte erzählen* (dosl. nekome ispričati nekoliko (čvrstih) taktova odnosno ‘nekome očitati bukvicu’); *jemandem etwas flüstern* (dosl. nekome nešto šaptati); *jmdm. auf die Finger / Pfoten klopfen* (dosl. nekome kucati po prstima/šapama). Obrađeni su i frazemi za dobre želje kao izraz uljudnosti u njemačkom jeziku, npr. *Hals- und Beinbruch!* (dosl. Lom vrata i noge! odnosno ‘Slomi nogu!’); *Guten Rutsch ins neue Jahr!* (dosl. Dobro sklizanje u Novu godinu!); *Toi toi toi!* (‘Da kucnem u drvo!’). Korištenje tih izraza pokazuje kako se sugovornici pridržavaju zajedničkih sociolingvističkih i kulturnih pravila. Jedan od priloga kontrastira njemački i ruski jezik na planu eufemističkih frazema za izražava-

vanje neuljudnog ponašanja. U ruskom se jeziku neuljudnost povezuje s grubošću i strogošću i odstupa od prihvaćenih društvenih normi. U njemačkoj se kulturi neuljudnost interpretira kao društveno ponašanje koje se pojavljuje u obliku bezobzirnosti.

Tri priloga bave se njemačkim jezikom. S leksičkog, semantičkog i pragmatičkog aspekta analizirani su frazemi sa sastavnicom *kalt* i *Kälte* ‘hladno’, ‘hladnoća’ iz domene taktilnoga, npr. *jmds. Hände/Finger! ... sind blau vor Kälte* (‘nečije su šake/prsti...plavi od hladnoće’); (*es herrscht*) *eine schneidende Kälte* (dosl. (vlada) hladnoća koja reže); (*es herrscht*) *eine sibirische Kälte* (‘(vlada) sibiriska hladnoća’); *vor Kälte schlottern* (‘drhtati od hladnoće’); *vor Kälte schnattern* (dosl. blebetati od hladnoće, odnosno ‘cvokotati od hladnoće’). Zabilježeni se frazemi mogu klasificirati kao neuljudni jer služe za negativan opis ljudi što se nesumnjivo može povezati s osjetom niskih temperatura koje se uglavnom doživljavaju kao negativne. Obradeni su i njemački jednorječni frazemi koji se odnose na opis osoba, a ekspresivni su i emocionalni. Određene se sastavnice ponavljaju kao npr. *Mistfink*, *Dreckfink*, *Schmutzfink* ‘prljavko, zamazanac’; *gad* ili *Querkopf* ‘tvrdoglavac, svojeglavac’, *Schwachkopf* ‘glupan’. Pri opisu (ne)uljudnosti u austrijskom njemačkom ističu se pozdravi kao *Grüß Gott!* (‘Hvaljen Isus’, ‘Dobar dan’); *Servus!* (‘Pozdrav’), oslovljavanje brojnim titulama te kulturnospecifični pojmovi, npr. *Beschwer dich doch beim Salzamt!* (dosl. Žali se Uredu za sol!).

U petoj se cjelini naglasak stavlja na didaktiku uljudnih oblika u nastavi njemačkog kao stranog jezika. Usvajanjem različitih vrsta rutinskih formula doprinosi se motivaciji učenika te senzibiliziranju za druge kulture. Tako se formulama za izražavanje želja ostvaruje pozitivna uljudnost što doprinosi učinkovitoj komunikaciji. Također, korištenje poslovice u vlastitom i drugim jezicima pripada sociokulturnim vještinama, kako pokazuje istraživanje u poljskom jeziku. Problematizira se i prijevod frazema u frazeodidaktici na višim stupnjevima obrazovanja s obzirom na češki jezik. Istraženo je i izražavanje uljudnosti frazemima u rječniku stranog jezika, pri čemu je odabran njemački frazem *jmdm. blauen Dunst vormachen* (dosl. nekome pokazati plavu izmaglicu) koji se koristi kako bi govornik kazao da netko želi prikriti istinu. Članak uspoređuje leksikografski opis u jednojezičnim njemačkim rječnicima, njemačko-poljskom i poljsko-njemačkom rječniku frazema te ističe dvojezični rječnik kao važan čimbenik u didaktici frazema za izražavanje uljudnosti.

Uljudnost se razvila u interdisciplinarni fenomen i predmet je proučavanja različitih znanstvenih disciplina. U germanističkom su jezikoslovlju naglasci do sada stavljeni na istraživanje uljudnosti u digitalnoj i usmenoj komunikaciji te primjeri-

ce na osobne zamjenice ili konjunktiv kao signale uljudnosti. Posebnost je ovog zbornika što sadrži radove na njemačkom jeziku o frazeološkim izrazima (ne)uljudnosti njemačkog, poljskog, ruskog, ukrajinskog i češkog jezika. Mogućnosti izražavanja (ne)uljudnosti frazemima istražene su uglavnom metodama poredbenog jezikoslovlja s naglaskom na usporedbu s njemačkim jezikom. Vrijednost zbornika očituje se u različitosti priloga i pristupa opisu frazema, a svjedoči i o primjeni teorije uljudnosti u analizi svakodnevne komunikacije čime posebno doprinosi pragmalingvistici.